

Ангел ПАВЛОВ (София, България)

“АКАДЕМИЯТА” В РАЗГРАД

Преди 125 години вероятно разградци първи научават колко са българите по света. Как е станало това?¹

Abstract. The author of the article presents an interesting story about a pub located in the small Bulgarian town of Razgrad. In the 1930s the pub became a centre of the public life in the town. As a consequence of a dispute about the Bulgarians who lived abroad, one of the participants in the dispute wrote a letter to the Romanian Academy of Science. Unexpectedly, a polite answer was received, addressed to the Bulgarian Academy of Science in Razgrad. The letter contained detailed information about how many Bulgarians lived in Bessarabia. Since then the pub was called The Academy.

Keywords: The Academy, legend, pub, club, centre

Фактът, че думата “Академията” е в кавички, показва, че в този град на Североизточна България няма академия. Според авторите на речника на “Чуждите думи в българския език”², думата “Академия” е от гръцки произход, с няколко значения: първо, философска школа на Платон в древна Гърция, наречена по името на градина край Атина, посветена на митичния герой Академ, където Платон изнасял своята философия пред учениците си; второ – най-висшето научно учреждение за развитие на науката и изкуствата и трето – висше учебно заведение (военна, художествена, музикална, духовна, селскостопанска, медицинска и друга).

Нито по същество, нито в разновидностите на науките и изкуствата подобна институция в Разград не съществува. Но сграда под наз-

¹ На 30.V.2014 г. авторът в НСИ бе информиран: “Националният статистически институт не изследва броя на българските граждани, пребиваващи в чужбина. След провеждане на преброяване на населението в съответната държава се разбира колко са живеещите в нея наши съотечественици”.

² Речник на чуждите думи в българския език. БАН, С., 1982, с. 43.

вание “Академията” има. Защо точно тя и по какъв повод е наречена така? Топономическото предание³ сочи, че това не е случайно. Звучи като

ЛЕГЕНДА, НО МОЖЕ ДА Е ИСТИНА

Господ, когато обикалял света и попаднал на това прекрасно уширение на долината на р. Бели Лом, си казал:

– Все паланки, колиби и села създавам, вече трябва да правя и градове. Първият ще е тук, и го наричам Разград – един път град!

От най-дълбока древност добрите природни условия привличат хора тук. “...стар град с ниски къщици, но уредени по градски. Населението се състоеше най-вече от занаятчии, но имаше и доста търговци; освен това имеше военен арсенал, пехотински полк, гимназия (заедно с прогимназията), петокласно девическо училище и голям брой чиновници и адвокати. Затънтен, но оживен град, с будно население, общително, гостоприемно и ученолюбиво.”⁴ Управляващите на съседните градове му завиждат, ограбват го. Дедите на днешните разградци устояват на лошотиите им. Дори “През периода между Първата и Втората световна война за Разград все още се говореше, че е еснафски град от дълбоката провинция, но това малко ни засягаше, защото имаме самочувствието, че живеем в некороновата столица на Лудогорието.

В много отношения имаме претенциите да сме нещо повече от много други градове. ...През 30-те години на миналия век... В Северна България само Варна, Русе, Плевен, Шумен и Лом ни превишаваха по население, общо в страната бяхме около десетката... Някога ни считаха за изостанали капанци⁵ и делиорманци⁶, а ние си имаме академик Анание Явашов... в нашия град израснаха такива художници и скулптори, работили не само в родния си град, но и в София,

³ Балкански, Т., К. Цанков. Енциклопедия на българската ономастика (Към основите на българската ономастика). Велико Търново, 2010, с. 447

⁴ Николов, М. Житейски и литературни спомени. С., 1962, с. 52.

⁵ Илиев, Г. Нестройна книга. Велико Търново, 2001, с. 9.

⁶ Делиорманци – български граждани, живеещи в обширната историко-географска област *Лудогорие*, наричани на старото ѝ название, до 1952 г. – *Делиорман*.

Пловдив и другаде, като Димитър Ганушев, Данаил Дечев, Драган Данаилов, Максим Цанков, Георги Йорданов, Йордан Кръчмаров, Коста Петров, Илия Петров, Михаил Михайлов, Димитър Арнаудов и др. ... възпитаници на художествени академии в Италия и Франция”⁷.

“През 1844 Христофор Чалгаджиев съставил първият нотен оркестър в Разград, чийто състав достигнал до 12 души! ... по сватби и увеселения представителният оркестър на Чалгаджията свирел и предизвиквал незадоволено любопитство: “Бре, как тъй свирят по точки?!”

След гайдите и гъдулките над зеленясалите криви калдаръмени улици започнала да се носи “модна” музика от “брашовски цигулки”.

Било сложено началото на едно голямо музикално дело!”⁸.

Симфоничният оркестър на този град е вторият в България след шуменския. “И съвсем закономерно през 1947 г. разградският симфоничен оркестър (от 1992 г. – Разградска филхармония “Проф. Димитър Ненов”) става петият в страната държавен симфоничен оркестър – след София, Пловдив, Варна, Бургас”⁹. През октомври 1955 г. проф. Николай Тонев започва творческия си път на диригент от разградската сцена – Бетовен, Хайдн и Чайковски. По-късно той ще напише: “За разлика от другите провинциални градове в тогавашния малък град концертите ни се посещаваха от многобройна възторжена публика. ... Много от хората бяха изненадани и се чудеха как от такова голямо място, което заемах – солист в радиооркестъра, помощник-концертмайстор, със семейство и апартамент в София, съм решил да отида в дълбоката провинция.

На приветствието, което ми направиха за добре дошъл на концерта, аз отговорих: “Не съжалявам, че напуснах столицата и дойдох в най-музикалния град на България – българския Ваймар”¹⁰.

Това населено място, въпреки че повече от 30 г. е с колеж по едно от съвременните научни направления – биотехнологиите, с Научноизследователски институт по антибиотици и други научни звена, но не е университетско градче. От създаването си до днес винаги тук е имало

⁷ Арнаудов, Кр. Куриози от миналото на Разград. Разград, 2002, с. 5.

⁸ Бонев, Иван. Последен танц. Разград, 2013, с. 78.

⁹ Златарева, Б. Разград и съзвездие от личности. Разград, 2012, с. 96.

¹⁰ Тонев, Н. От черешовата свирка на дядо Кольо до Токио.... С., 2000, с. 29.

търсеци личности, обединявани от творческите си възможности в полза на хората от града, околията, окръга, областта и страната. Всеки, който е идвал в разградския възрожденски квартал Вароша, знае сградата на

КЛУБА НА ДЕЙЦИТЕ НА КУЛТУРАТА

Тя е известна като “Академията”. От 1890 до 1903 г. в Разград е имало над 30 кръчми. Една от тях е била тук. В нея са отседнали адвокати, музиканти, гастролиращи артисти, журналисти, търговци и други.

Редовни посетители са лидерите на политическите партии. Всеки от тях имал запазено място. Тук в разговорите вечерните клиенти са търсели отговори на вълнуващи ги въпроси. По време на предизборни кампании споровете се разгорещавали толкова, че както ми е разказвал преди повече от 40 години някогашният мой съсед, финансовият служител в Окръжния народен съвет Кольо Бояджиев, “хвърчали са столове, стигало се е до бой”. След това обстановката отново се успокоявала, мъжете се одобрявали. Това било дело на техните съпруги, които били приятелки и не могли да си представят как за една “глупава партия” мъжете им се карат помежду си...

По цяла нощ в “Академията” се слушали разкази на интересни събеседници и хуморески. За слабостите на някого веселящите чистосърдечно са му се присмивали, на друг са посочвани достойнствата. Баш джумбишлиите са му измисляли прякор, който често прераства във фамилно име, което разнася десетилетия славата на рода.

Веднъж посетителите не стигнали до окончателен отговор на твърде сериозния въпрос: “Колко са българите по света?” Изяснено било колко са те в Румъния, Русия, Турция, Гърция, Сърбия, Австралия и Америка. Но различни са били отговорите за броя на българите, живеещи в Бесарабия¹¹. Единодушно било решено да се пише до Румънската академия на науките в Букурещ, като се смятало, че оттам ще се получи верният и най-точен отговор.

Така и сторили. В пощенската станция пристига писмо на адрес: “България, Разград – Академия на науките”. Пощенците се зачудили кой ще е получателят. Как да го намерят? Къде е тази академия? Тогава началникът на пощата разпечатва плика. По написаното пред-

¹¹ Днес Република Молдова.

полага, че е предназначено за посетителите на тази кръчма във Вароша. Като го занесъл, всички се зарадвали, някои се провикнали: – Откога го чакаме!

Писмото било прочетено на един дъх, с голямо вълнение и любопитно всеслушание. Нали било от странство, от Румъния, и не откъде да е, а от Академията на науките. Писано от учени хора. В него се уточнявало колко румънци, българи и руснаци живеят в Бесарабия. Така по него време се разбрало колко са сънародниците ни по света.

Същата вечер новината обиколила Вароша, на другия ден и целия град. Разградци дълго коментирали събитието. Някои даже не могли да повярват, че с такова доверие към тях са се отнесли академиците от северната ни съседка. Но неверниците се убедили в истината.

Фактът си е факт. Изпращачът на това дългоочаквано писмо, адресът на получателя и академичният отговор станали причина още тогава кръчмата да бъде наречена “Академията”. На входа ѝ се появява фирма от ламарина с размери 120 на 60 см. Фонът бил в цвят гри и със сини букви в дъга било написано “Академията”, а вътре под дъгата – името на собственика¹².

Както някогашните адвокати, редактори, търговци, така и днес артисти, художници, музиканти от Разградската филхармония “Проф. Димитър Ненов”, певци от Смесения представителен хор ”Железни струни“, поети, писатели, журналисти¹³ и други дейци на културата от Лудогорието уговарят своите срещи тук, с многобройно изричаното вече 125 години:

– “Довечера в Академията!”

¹² Според Кръстьо Арнаудов (Щрихи от миналото на Разград. Разград, 2001, с. 49), след преврата на 19.V.1934 г., партиите са забранени и публичното обсъждане на политически въпроси е преустановено. “Академията” е затворена. До 1946 г. тя е канцелария на Разградското туристическо дружество от Юношеския туристически съюз (ЮТС), изоставена – използвана като малка работилница за поправка на обувки и стаи за живеене. През 70-те години на миналия век тази сграда, със своята късноръжденска архитектура бе отчуждена, реставрирана и е Клуб на дейците на културата – Разград. През 90-те години ресторантът на клуба бе наименуван “Академията”.

¹³ Павлов, Ангел. Давечера в Академията. Разград, в. “Ново Лудогорие” (приложение “Огнище”), бр. 188, 9.VIII.1987.